

УДК 657.422

Легенчук С.Ф.*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і аудиту**Житомирського державного технологічного університету***Семенець А.П.***аспірант кафедри обліку і аудиту**Житомирського державного технологічного університету*

ОБЛІКОВЕ ВІДОБРАЖЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З ЕЛЕКТРОННИМИ ГРОШИМА: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Розглянуто методику облікового відображення операцій з електронними грошима відповідно до елементів методу бухгалтерського обліку. Досліджено порядок документування операцій з електронними грошима за етапами їх життєвого циклу як в торговця, так і в користувача електронними грошима. Запропоновано комплексний підхід до побудови методики облікового відображення операцій з електронними грошима за елементами методу бухгалтерського обліку, що забезпечує формування необхідної інформації для задоволення потреб різних груп користувачів.

Ключові слова: електронна комерція, облік електронних грошей; елементи методу бухгалтерського обліку, електронні гроші.

Легенчук С.Ф., Семенець А.П. УЧЕТНОЕ ОТОБРАЖЕНИЕ ОПЕРАЦИЙ С ЭЛЕКТРОННЫМИ ДЕНЬГАМИ: МЕТОДИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Рассмотрена методика ученого отображения операций с электронными деньгами в соответствии с элементами метода бухгалтерского учета. Исследован порядок документирования операций с электронными деньгами за этапами их жизненного цикла, как у торговца, так и у пользователя электронными деньгами. Предложен комплексный подход к построению методики учетного отображения операций с электронными деньгами за элементами метода бухгалтерского учета, обеспечивающий формирование необходимой информации для удовлетворения требований разных групп пользователей.

Ключевые слова: электронная коммерция, учет электронных денег; элементы метода бухгалтерского учета, электронные деньги.

Legenchuk S.F., Semenets A.P. ACCOUNTING REFLECTION OF OPERATIONS WITH ELECTRONIC MONEY: METHODIC ASPECT

With the development of information and computer technology was necessary the emergence of new payment instruments such as electronic money. The relative novelty of such accounting object causes problems of the accounting provision of electronic money transactions in Ukraine. Lack of a comprehensive review of accounting reflection of electronic money has been identified. Accounting reflection technique of electronic money transactions in accordance with the accounting method elements has been disclosed. The order of documentation with electronic money transactions by the stages of their life cycle in both the merchant and the user electronic money has been investigated. Fragment of the chart of accounts for electronic money in accordance with their types that are most commonly used by domestic enterprises has been offered. A complex approach to the creation of accounting methodic of electronic money transactions by the elements of accounting method to form the necessary information for the needs of different user groups has been offered.

Keywords: electronic commerce, accounting of electronic money, elements of accounting method, electronic money.

Постановка проблеми. За даними інформаційного ресурсу «GEMIUS» на початку 2016 року інтернетом в Україні хоча б раз у місяць користуються 20,2 мільйона інтернет-користувачів [11]. Все більше проникнення Інтернету в життя суспільства призводить до трансформації існуючих підходів здійснення господарської діяльності, виникнення нових її видів та форм, породжує виникнення нових об'єктів обліку та удосконалення організації облікової системи на підприємстві. Вищенаведене викликає необхідність удосконалення існуючої методики обліку та розробки теоретико-методичних засад обліку для нових об'єктів, виникнення яких пов'язане з розвитком електронної комерції.

Одним із таких нових об'єктів є електронні гроші, які на сьогодні є одним із найбільш перспективних засобів розрахунку між економічними агентами. Так, в кінці 2015 року загальна кількість випущених електронних грошей в Україні складає 27,7 млн. грн., сума електронних грошей, на яку здійснено оплату товарів, робіт, послуг сягає 1 млрд. грн. [2]. З метою підвищення ефективності використання даного інструменту в діяльності підприємств необхідно є розробка методики їх облікового відображення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Враховуючи новизну електронних грошей як облікової категорії, а також її специфічність у порівнянні

із іншими обліковими об'єктами (невідчутність, прив'язка до електронних пристроїв, карткова або мережева природа та ін.), дослідниками приділяється недостатня увага даній проблематиці. Як наслідок, на сьогодні відсутні комплексні підходи до удосконалення організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку електронних грошей.

Окремі аспекти відображення в бухгалтерському обліку операцій з електронними грошима розглядали І.М. Вигівська, С.М. Семйон [1], О.В. Мельниченко [8], І.С. Несходовський [10], І.М. Пліско [12], М.А. Радченко [15], В.В. Скоробогатова [17], О.М. Шпирко [18], А.В. Янчев, О.О. Нестеренко, П.О. Сахаров [20] та інші.

Формулювання мети статті полягає в удосконаленні існуючих підходів до бухгалтерського відображення електронних грошей в контексті чинної структури бухгалтерської методології.

Викладення основного матеріалу. З метою формування комплексного підходу до облікового відображення операцій з електронними грошима в бухгалтерському обліку, що забезпечуватиме формування якісної, достовірної та релевантної інформації для суб'єктів прийняття рішень, необхідно розглянути порядок застосування всіх елементів методу бухгалтерського обліку під час відображення наявності та руху електронних грошей.

Документування. Організація раціонального документообігу відіграє значну роль у достовірності та своєчасності відображення інформації на рахунках бухгалтерського обліку, а також складання в подальшому достовірної аналітичної звітності відповідно до потреб користувачів, адже документування є основним елементом первинного спостереження на підприємстві, який на сьогодні на думку дослідників [6, с. 66] є одним із найважливіших бізнес-процесів підприємства. Кожен факт господарського життя який відображається в обліку підтверджується первинним документом, завдяки чому можна отримати інформацію про діяльність підприємства за вибраний період.

Специфікою документування операцій з електронними грошима є необхідність її здійснення в електронному вигляді, адже електронні гроші найчастіше використовуються в мережі Інтернет для здійснення он-лайн платежів за товари чи послуги.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV від 22.05.2003 «електронний документообіг (обіг електронних документів) – сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів» [3].

Оскільки принципи електронного документування, що були досить глибоко розкриті у дослідженнях проф. А.В. Янчева [19], є однаковими як для електронного документування при відображенні операцій з традиційними обліковими об'єктами, так і для операцій з електронними грошима, то пропонуємо їх використовувати для удосконалення системи документування останніх. При цьому слід враховувати, що особливістю застосування електронного документування операцій з електронними грошима є необхідність застосування електронного цифрового підпису для потреб бухгалтерського обліку. На рівні підприємства це потребує здійснення відповідних уточнень в Наказі про організацію бухгалтерського обліку задля формування середовища дотримання безпеки та цілісності облікової інформації.

Для забезпечення підвищення інформативності документування руху електронних грошей для потреб бухгалтерського обліку необхідним є визначення порядку документування операцій з електронними грошима, зокрема, обґрунтування типових форм обліку наявності та руху електронних грошей.

Проаналізувавши первинні документи, якими оформлюється відображення операцій з електронними грошима в бухгалтерському обліку, визначено, що для засвідчення придбання чи погашення електронних грошей використовують акт приймання-передачі електронних грошей, який містить інформацію про кількість електронних грошей та комісію за їх придбання чи погашення. Роль первинного документу щодо операцій з електронними грошима в системі електронних грошей може виконувати виписка (звіт) з системи електронних грошей, в якій відображаються всі виконані операції з електронним гаманцем всередині електронної платіжної системи.

Розглянувши сукупність документів, якими оформлюються операції з електронними грошима, систематизовано первинні документи відповідно до етапів документування та суб'єктів їх використання (рис. 1).

Використання електронних грошей в будь-якого з суб'єктів починається з укладання договору. У покупця і продавця – це договір про надання послуг за операціями з електронними грошима, який укладається під час реєстрації в системі електронних грошей. Для агентів з розповсюдження та з розрахунків до цього договору ще додається договір про розповсюдження чи погашення електронних грошей, що укладається з банком-емітентом електронних грошей. Надходження та вибуття електронних грошей оформлюється як специфічними документами (акт приймання-передачі електронних грошей, виписка з системи електронних грошей), так і суміжними документами які складаються для оформлення банківських чи товарних операцій.

Інвентаризація. Для відображення операцій з електронними грошима здійснюється на підставі первинних документів. Однак, при цьому можуть виникати розбіжності між даними бухгалтерського обліку та фактичною наявністю електронних грошей. Для встановлення розбіжностей у цих даних проводиться інвентаризація, результати якої підтверджують, або ні, визначається достовірність облікової інформації.

Інвентаризація як елемент методу бухгалтерського обліку забезпечує підтвердження відповідності облікової інформації про операції з електронними грошима фактичній їх наявності на підприємстві. Інвентаризація електронних грошей на підприємстві має документальний характер та проводиться шляхом звірки залишків сум за даними бухгалтерського обліку підприємства з даними первинних документів.

Оцінка. Електронні гроші, як і готівка та безготівкові кошти є абсолютно ліквідним активом, використання якого в майбутньому призводить до отримання економічних вигід. Відповідно, електронні гроші слід оцінювати так само, як і грошові кошти, що знаходяться в касі чи на банківському рахунку. Тобто, електронні гроші в національній валюті відображаються за номінальною вартістю, без врахування витрат на їх емісію, а комісія, яку стягує банк

ЕТАПИ ДОКУМЕНТУВАННЯ		
Етап 1 Планування використання електронних грошей	У КОРИСТУВАЧА	У ТОРГОВЦЯ
	Договір про надання послуг за операціями з електронними грошима	Договір про надання послуг за операціями з електронними грошима
Етап 2 Надходження електронних грошей	Придбання ЕГ - заявка на придбання ЕГ; - платіжне доручення; - виписка банку; - довідка бухгалтерії; - виписка з системи ЕГ; - акт приймання-передачі ЕГ	Отримання ЕГ за товари, роботи, послуги - виписка з системи ЕГ; - накладна, податкова накладна; - рахунок; - квитанція
Етап 3 Вибуття електронних грошей	Покупка товарів - виписка з системи ЕГ; - накладна, податкова накладна; - рахунок; - квитанція	Погашення ЕГ - заява на погашення ЕГ - виписка банку; - акт приймання-передачі ЕГ

Рис. 1. Документальне оформлення операцій з електронними грошима за етапами їх життєвого циклу

за емісію електронних грошей буде відноситися на витрати звітного періоду.

На сьогодні відповідно до Положення «Про електронні гроші в Україні» [14] емісія електронних грошей дозволена лише у гривні. Однак, відповідно до глави 8 даного положення «користувач має право використовувати електронні гроші, випущені емітентом-нерезидентом як засіб платежу за товари на користь нерезидента, у міжнародній системі інтернет-розрахунків» [14]. Тому, щоб придбати електронні гроші, випущені емітентом-нерезидентом, необхідно спочатку придбати іноземну валюту даної міжнародної системи електронних грошей.

Оцінка електронних грошей, як і інших грошових коштів в іноземній валюті здійснюється відповідно до П(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [13]. Згідно з даним документом грошові кошти є монетарною статтею, тобто для цілей їх облікового відображення та відповідно до принципу єдиного грошового вимірника вони повинні бути виражені в національній валюті, внаслідок чого можуть виникати курсові різниці.

Рахунки і подвійний запис. Основним засобом групування інформації про об'єкти обліку є рахунок. За допомогою рахунку відбувається систематизація активів і зобов'язань підприємства за певними групами в межах яких накопичується інформація про їх наявність і рух, що полегшує поточний контроль за збереженням майна власника.

Відповідно до наказу Міністерства фінансів України № 627 від 25.06.13 р. [9] Інструкцію про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій № 291 [4] було доповнено субрахунком 335 «Електронні гроші, номіновані в національній валюті» до рахунку 33 «Інші кошти». На даному субрахунку слід відображати «операції з електронними грошима, які здійснюються комерційними агентами та користувачами, відповідно до нормативно-правових актів Національного банку України та правил використання електронних грошей, узгоджених з Національним банком України. При цьому, з метою бухгалтерського обліку не визнаються електронними грошима наперед оплачені картки одноцільового використання: дисконтні картки торговців, картки автозаправних станцій, квитки для проїзду в міському транспорті тощо, які приймаються як засіб платежу виключно їх емітентами» [9].

На сьогодні значна кількість дослідників зазначає про необхідність удосконалення існуючих рахун-

ків, призначених для обліку електронних грошей. Так, А.П. Сиротинська та О.П. Лесик [16] пропонують облік руху електронних грошей WMU системи «WebMoney» вести на рахунку 315 «Електронні гроші», а І.О. Лукашова [7], І.С. Несходовський [10], В.В. Скоробогатова [17], М.В. Корягін, В.Р. Ліва [5], А.В. Янчев, О.О. Нестеренко та П.О. Сахаров [20] для синтетичного обліку електронних грошей пропонують використовувати рахунок 32 «Електронні гроші», а аналітичний облік здійснювати в розрізі видів електронних грошей.

Радченко М.А. пропонує на підприємстві аналітичний облік за операціями з електронними грошима вести за такими напрямками:

- за обраною системою електронних грошей;
- за умовною валютою гаманця [15].

В той же час, не всі дослідники поділяють позицію щодо можливості розгляду електронних грошей за своєю сутністю як грошей в бухгалтерському обліку. І.М. Пліско вважає, що електронні гроші не можна розглядати як грошову одиницю, бо гроші має право випускати тільки держава, а тому електронні гроші не можна розглядати як грошові кошти, а лише як зобов'язання банка-емітента [12, с. 234]. Виходячи з такого підходу придбані електронні гроші слід розглядати як інвестиції в зобов'язання банка-емітента.

Проаналізувавши існуючі пропозиції з удосконалення рахунків для обліку електронних грошей встановлено, що для цілей раціонального управління електронними грошима на підприємстві слід впорядкувати існуючу систему рахунків у відповідності до інформаційних потреб користувачів облікової інформації. Основною вимогою при побудові такої системи є можливість повного розкриття інформації про наявність і рух електронних грошей як об'єкту бухгалтерського обліку. Зокрема, запропоновано до рахунку 33 «Інші кошти» додати інші субрахунки та визначити аналітичні розрізи, за якими надавалася б повна інформація про електронні гроші в системі бухгалтерського обліку (табл. 1).

Запропонована система рахунків (табл. 1) дозволяє деталізувати інформацію про рух електронних грошей на підприємстві та сприяє отриманню більш повної та структурованої інформації про використання електронних грошей для задоволення потреб різних груп користувачів.

Баланс та звітність. Визнання електронних грошей одним із активів підприємства, що має високу ліквідність, як готівкові і безготівкові гроші, зумовлює необхідність їх відображення в балансі підпри-

Таблиця 1

Фрагмент робочого плану рахунків для обліку електронних грошей

Синтетичні рахунки (рахунки першого порядку)		Субрахунки (рахунки другого порядку)		Аналітичні рахунки (рахунки третього та четвертого порядку)			
Код	Назва	Код	Назва	Код	Назва	Код	Назва
33	Інші кошти	335	Електронні гроші, номіновані в національній валюті	335.1	Електронні гроші, номіновані в національній валюті на основі карток	За видами карток	
				335.2	Електронні гроші, номіновані в національній валюті на програмній основі	За видами програмних продуктів	
				335.3	Електронні гроші, номіновані в національній валюті на основі мереж мобільного зв'язку	За видами операторів мобільного зв'язку	
		336	Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті	336.1	Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті на основі карток	За видами карток	
				336.2	Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті на програмній основі	За видами програмних продуктів	
				336.3	Електронні гроші, номіновані в іноземній валюті на основі мереж мобільного зв'язку	За видами операторів мобільного зв'язку	

емства. При цьому, з позиції економічного аналізу важливого значення має обґрунтування рівня їх ліквідності у порівнянні із іншими статтями бухгалтерської звітності.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

1. Поступове формування постіндустріальної економіки, що характеризується широким розвитком інформаційних технологій, призводить до виникнення нових платіжних засобів – електронних грошей, які при їх використанні підприємствами стають об'єктом бухгалтерського відображення. Незважаючи на існування окремих пропозицій щодо порядку відображення електронних грошей в системі бухгалтерського обліку, необхідним є формулювання комплексного підходу з урахуванням структури бухгалтерської методології, що забезпечуватиме формування необхідної інформації для задоволення потреб різних груп користувачів.

2. Проаналізувавши існуючий порядок облікового відображення електронних грошей згідно чинного законодавства та пропозиції дослідників з даного напрямку досліджень, визначено актуальні напрями удосконалення методики обліку електронних грошей в розрізі елементів методу бухгалтерського обліку. Зокрема, було обґрунтовано порядок документального оформлення операцій з електронними грошима за етапами їх життєвого циклу, запропоновано фрагмент робочого плану рахунків для обліку електронних грошей із урахуванням їх видів, які на сьогодні використовуються в практиці вітчизняних підприємств.

3. Перспективами подальших досліджень є удосконалення підходів до оцінки та облікового відображення таких видів електронних грошей, які на сьогодні ще не набули широкого використання в Україні, однак досить активно використовуються зарубіжними підприємствами, а порядок їх емісії і практичного застосування відрізняється від традиційних електронних грошей, що передбачає необхідність адекватної трансформації існуючої методики обліку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Вигівська І.М. Електронні гроші в системі управління фінансовими ресурсами підприємства: облікові аспекти / І.М. Вигівська, С.М. Семейон // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. – 2014. – Випуск 3(44). – С. 173-175.
2. Електронні гроші в Україні (інфографіка НБУ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/-/368430/elektronni-groschi-v-ukrayini-infografika-nbu>
3. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» № 851-IV від 22.05.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. Затверджена наказом Міністерства фінансів України N 291 від 30 листопада 1999 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99>
5. Корягін М.В. Електронні гроші: особливості використання та бухгалтерський облік [Електронний ресурс] / М.В. Корягін, В.Р. Ліва // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.5. – С. 241-246. – Режим доступу: http://ntu.edu.ua/nv/Archive/2012/22_05/241_Kor.pdf
6. Легенчук С.Ф. Документування в бухгалтерському обліку: процесний підхід: монографія / С.Ф. Легенчук, К.О. Вольська, О.В. Вакун. – Івано-Франківськ: Видавець Кушнір Г. М., 2016. – 228 с.
7. Лукашова І.О. Усунення протиріч у методології бухгалтерського обліку коштів [Електронний ресурс] / І.О. Лукашова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Tiru/2010_30_1/Lukash.pdf
8. Мельниченко О.В. Організація і методологія аналізу і аудиту електронних грошей в банках: дис. докт. ек. наук: 08.00.09 / Мельниченко Олександр Віталійович – Житомир, 2016. – 488 с.
9. Наказ Міністерство фінансів України від 27.06.2013 N 627 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України з бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1242-13>
10. Несходовський І.С. Облік грошових коштів та контроль їх виконання в підприємствах торгівлі: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / І.С. Несходовський; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2009. – 20 с.
11. Онлайн-аудиторія і самі популярні сайти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gemius.com.ua/e-commerce-novosti/onlajn-auditorija-i-samye-populjarnye-sajty-v-ukraine.html>
12. Пліско І. М. Особливості відображення в бухгалтерському обліку розрахунків електронними грошима / І.М. Пліско // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – № 2. – С. 230-235. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vcndtue_2014_2_34
13. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів». Затверджено наказом Міністерства фінансів України N 193 від 10.08.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00>
14. Постанова Правління Національного банку України «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань здійснення операцій з електронними грошима» № 481 від 24 липня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19903430>
15. Радченко М.А. Особливості відображення електронних грошей в обліку / М.А. Радченко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2015. – Випуск 1(45). – Т. 2. – С. 121-124.
16. Сиротинська А.П. Сучасні проблеми і перспективи розвитку електронних грошей в Україні та особливості їх відображення в обліку / А.П. Сиротинська, О.П. Лесик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/prvse/2011_1/2_9.pdf
17. Скоробогатова В.В. Бухгалтерський облік грошових коштів як складової монетарних активів підприємства / Скоробогатова В.В. // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1(59). – С. 36-42.
18. Шпирко О.М. Електронні гроші як об'єкт бухгалтерського обліку підприємства / О.М. Шпирко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – 2014. – Випуск 1(42). – С. 197-200.
19. Янчев А.В. Організаційно-методологічні положення електронного документування в системі бухгалтерського обліку: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09 / Янчев Андрій Володимирович; Житомир. держ. технол. ун-т. – Житомир, 2015. – 36 с.
20. Янчев А.В. Розрахунки електронними грошима: документування, облік та контроль: монографія / А.В. Янчев, О.О. Нестеренко, П.О. Сахаров; Харківський держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х.: ХДУХТ; Майдан, 2014. – 238 с.